

KARBONATITOK: MAGMÁS VAGY HIDROTERMÁS KÉPZŐDÉS?

Benkó Zsolt¹, Molnár Kata¹, Rinyu László¹, Czuppon György^{1,2}, Tomas Magna³, Vladislav Rapprich³, Futó István¹, Palcsu László¹

¹ Izotóp Klimatológiai és Környezetkutató Központ, Atommagkutató Intézet, Debrecen

² Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földtani és Geokémiai Intézet, Budapest

³ Cseh Geológiai Szolgálat, Prága

A Kelet-Afrikai-árokrendszerből származó oligocén (Sukulu és Tororo Komplex) és a Dekkán-félszigetről származó proterozoos karbonatitokon (Amba Dongar, Samalpatti, Sevattur) többlépcsős töréssel végzett nemesgáz-, folyadékzárvány-mikrotermometriai, Raman-spektroszkópiai, clumped izotópos, valamint stabil C-O-izotópos vizsgálatokat végeztünk. Célunk a karbonatitok forrásrégiójának (köpeny- vs. kéregeredet), valamint a kőzetképződés hőmérsékleti paramétereinek megállapítása volt.

A stabil C-O-izotópok magmás karbonatitokra jellemző arányai ($\delta^{13}\text{C}_{\text{V-PDB}} = 3,85\text{--}0,90\text{‰}$ és $\delta^{18}\text{O}_{\text{PDB}} = 7,39\text{--}8,88\text{‰}$), és a könnyű nemesgázizotópok ($^3\text{He}/^4\text{He}$ valamint $^{21}\text{Ne}/^{22}\text{Ne}$ és $^{20}\text{Ne}/^{22}\text{Ne}$) arányai a kelet-afrikai karbonatitok esetében köpenydiapír és kimerült köpenykomponensek keveredésére utalnak (maximális $R/R_a \sim 8\text{--}9$, ahol R_a az atmoszférikus $^3\text{He}/^4\text{He}$ arány). Szemben a többi recens és szubrecens magmás képződménnyel, a szubkontinentális litoszféra-komponens nem adódott a forrásrégió olvadékához, amit a karbonatitok gyors felemelkedésének, az árokrendszerben való peremi elhelyezkedésének és korai képződésének tulajdonítunk.

Szintén tiszta magmás eredetet mutat a piroklór kémiai összetétele (kevés Na- és magas F-tartalom) is. Enyhe, alacsony hőmérsékletű hidrotermás felülbélyegzésre utal az apatit külső zónáinak Sr-dúsulása.

Az indiai karbonatitok esetében a kristályosodás során jelen lévő fluidumok erős kéregkomponenst is valószínűsítene, a nemesgázizotópok ($R/R_a < 1$)

alapján egyértelműen kimutatható köpenykomponens mellett.

Mindkét vizsgált terület folyadékzárvány-mikrotermometriai adatai alapján a karbonatitokban található interkumulusz apatit magmás eredetre utaló nahkolitot tartalmaz. A nyomnyi mennyiségben CO_2 -t és metánt is tartalmazó $\text{NaCl}+\text{H}_2\text{O}$ összetételű zárványegyüttesek heterogén befogódási szövetet mutatnak, és hidrotermás hőmérséklettartományban ($< 420\text{ °C}$) történő bezáródást valószínűsítene. Az indiai Amba Dongar karbonatit esetében a clumped izotópok alapján becsült hőmérsékletek ($< 150\text{ °C}$) szintén alátámasztják a karbonatitok karbohidrotermás eredetét, amit Fosu et al. (2020) diagenetikus hatásokkal magyarázott. Az Amba Dongari minták folyadékzárvány-vizsgálatainak eredménye alapján azonban a mért clumped izotópos hőmérsékleteket valós képződési hőmérsékletnek tekinthetjük.

A Sukulu és Tororo komplexek esetében a bezáródási nyomásként becsült 465–1330 bar jó egyezést mutat a területre becsült eróziós rátákkal.

A kutatást az Európai Unió és Magyarország támogatta az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásában a GINOP-2.3.2-15-2016-00009 azonosítószámú 'IKER' pályázatban.

Irodalomjegyzék

Fosu B. R., Ghosh P., Viladkar, S. (2020): *Geochimica et Cosmochimica Acta* 271 (1), 118–135.